

De Puigcerdà a Viena.
El militar austriacista
Francesc Sans de Miquel i de Monrodon
(Barcelona 1667 - Viena 1757)

MERCÈ COLOMER BARTROLÍ

Francesc Sans i de Miquel era fill primogènit de Francesc Sans i Puig i de Maria de Miquel i Descallar. El pare va ser habilitat com a membre del braç militar per assistir a les Corts del 1701 i a les del 1705. Un germà de la mare, Francesc de Miquel, havia actuat d'ambaixador de la ciutat a la cort de Felip V. Francesc Sans i Puig, juntament amb el doctor Juan Francisco Reverter, ciutadà honrat, foren encarregats per la ciutat de Barcelona de parlamentar amb el comte de Palma, Luís Fernández de Portocarrero, nomenat virrei de Catalunya quan encara el rei no havia jurat les Constitucions. Francesc Sans i Puig va ser dels que va firmar el dissentiment general que va posar Pere Torrellas i Sentmenat. També va ser designat per la Ciutat i el braç militar per conferenciar sobre la reforma de l'Observança al Tribunal de Contrafaccions.

Francesc Sans i de Miquel es casà el 16 de juliol de 1690, a vint-i-tres anys, a Barcelona, amb l'hereva de l'antic senyoriu jurisdiccional

* Treball de Diploma d'Estudis Avançats, dirigit pel professor Joan Lluís Palos i llegit al Departament d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona el dia 29 d'octubre de 2008, davant un tribunal format pels professors María de los Ángeles Pérez Samper, Xavier Gil i Joan Sureda. Qualificació: excel·lent.

del castell de Mont-rodon, Maria de Monrodon i de Mas, enllaç que suposà una promoció més en l'escalafó nobiliari del llinatge de Francesc Sans que adjuntarà per sempre més al seu propi cognom el de la seva dona, com a pubill de Mont-rodon. Cap al 1700, la família es traslladà a Barcelona, on el pare inicià una vida pública força activa: de primer, en el terreny polític, dins de l'òrbita dels allegats al príncep Jordi de Hessen-Darmstadt, ja que ingressà a l'Acadèmia dels Desconfiats el mateix dia, 22 de juliol de 1700, en què el príncep alemany, encara virrei de Catalunya, hi va assistir. Prengué part a les Corts de 1701-1702 convocades a Barcelona per Felip de Borbó, acceptat ja pel Principat de Catalunya, com a membre del braç militar.

S'hi van distingir tres fases: una primera de presentació als braços, per part dels oficials reials, d'exigències clarament inacceptables tant pel fons com per la forma; una segona que va comportar l'ofensiva dels estaments, i que culminà amb el dissentiment general a tota la cort posat per vint síndics del braç militar, encapçalats pel cavaller Pere Torrelles, entre els quals s'hi trobava el pare de Francesc Sans i de Miquel. Es van mirar de normalitzar les relacions del rei i els seus oficials i l'exèrcit amb el país, tot i la renúncia al control de les insaculacions, i també s'hi van apuntar unes línies de desenvolupament econòmic amb grans acords sobre port franc, comerç amb Amèrica i creació d'una Companyia comercial, que finalment no es van poder realitzar. Es va crear el Tribunal de Contrafaccions, instància jurídica superior amb magistratura paritària. També es va fer evident l'enfrontament entre els braços en més d'una ocasió, especialment en el moment de decidir la manera de recaptar el donatiu promès al rei, el milió i mig de lliures.

Francesc Sans de Monrodon va tenir ocasió d'escoltar uns i altres i d'anar prenent partit a favor d'un dels dos grups que ja s'anaven decantant, el dels constitucionalistes o «celantes en la observancia de las leyes», i el dels realistes, «los del partido del Ministerio de Madrid».

La formació de la Gran Aliança de l'Haia, arrencada el 1701 bàsicament per Anglaterra, Àustria i Holanda contra les dues corones borbòniques, començava a repercutir negativament en les activitats exportadores de Catalunya. Les notícies sobre el desenvolupament de la guerra

arribaven a Barcelona, i molt especialment les que es referien als progressos de la causa de l'Arxiduc: a mitjan setembre del 1703 es va saber que Carles d'Habsburg havia estat investit rei d'Espanya a Viena, gràcies a la cessió dels drets dinàstics per part del seu pare Leopold I i que tenia tota la intenció d'apropiar-se del regne ajudat militarment per les potències de la Gran Aliança. El seu pas per les corts de l'Haia i Londres, camí de Portugal, així ho confirmava i les accions propagandístiques del príncep Jordi de Hessen-Darmstadt no cessaven d'alimentar la causa austriacista.

El nomenament de Francisco Fernández de Velasco com a virrei a l'inici del 1704 va actuar com a desencadenant d'una forta tensió en una societat catalana atida per la irresponsabilitat de l'actitud prepotent i provocadora del nou virrei, que va tenir com a conseqüència abocar més simpatitzants a la causa de l'Arxiduc: l'anomenat partit austriacista s'anava cohesionant enfront dels greuges i recels filipistes a causa dels mètodes despòtics del virrei Velasco i la presència de la flota aliada angloholandesa, amb Darmstadt al front, a les costes catalanes. A més, hi va ajudar la francofòbia latent, estesa a tot el Principat, resultat de les ocupacions constants de Catalunya per tropes franceses, de la pèrdua del Rosselló i part de la Cerdanya el 1659 i de la invasió del mercat català amb mercaderies franceses.

Una de les primeres accions institucionals de Carles d'Àustria en arribar a Catalunya va ser, igual que el seu predecessor Felip, la convocatòria de Corts. També necessitava amb urgència el donatiu que solien atorgar els braços esperonat per la guerra inevitable per conquerir el tron d'Espanya.

Les sessions es van desenvolupar entre el desembre del 1705 i el març del 1706 i, tot i que no hi van assistir tants representants com a les anteriors Corts de 1701-1702, el braç militar va presentar menys diputats habilitats perquè molts dels antics membres ja havien passat al servei directe de l'arxiduc, i, per tant, quedaven inhabilitats en tant que oficials reials. Precisament Francesc Sans va ser un d'aquests oficials, nomenat per Carles III tinent coronel del Regiment de la Diputació de Catalunya. El seu pare, Francesc Sans i Puig, va prendre part també en aques-

tes Corts, com ja ho havia fet a les anteriors, acompanyat d'un altre dels seus fills, Ignasi Sans de Miquel, juriconsult.

Les qüestions econòmiques van ser un dels punts importants de discussió, seguint els interessos dels comerciants i negociants instigadors del partit austriacista encapçalats per Feliu de la Penya: renovació de la indústria tèxtil, mesures proteccionistes, foment de l'exportació de productes vinícoles, augment a quatre vaixells anuals a les Índies, creació d'una companyia nàutica i universal a Catalunya i d'un port franc a Barcelona. Un altre punt important va ser l'intent d'aconseguir l'observança de les lleis per part del rei i els seus oficials, que ja s'havia iniciat a les Corts de 1701-1702 amb la creació del Tribunal de Contrafaccions. Sobre el control de les insaculacions, es va aconseguir reduir l'intervencionisme monàrquic en favor del retorn del procediment a la Diputació del General i al Consell de Cent: la conjuntura bèl·lica i les necessitats de Carles van propiciar el retorn de la facultat de desinsacular a les institucions.

Un altre dels temes punyents era el dels allotjaments i les contribucions militars, origen de tants abusos i conflictes en els darrers anys. Es van consensuar lleis que miraven d'acabar amb els abusos de les tropes i dels oficials reials sobre la població.

De fet, Sans, igual que altres, es degué fer militar segurament forçat per les circumstàncies bèl·liques que es vivien a Catalunya, malmesa pels contendents, l'exèrcit de les Dues Corones, d'una banda, i per l'altra les forces dels aliats, a les quals les milícies catalanes s'unien en un desesperat intent de frenar els constants atacs dels borbònics. A partir de l'agost del 1705, quan van desembarcar els contingents d'homes de la Gran Aliança de l'Haia amb Carles d'Habsburg, Catalunya es va convertir pràcticament en el camp d'una batalla que no cessarà fins el 1714, amb les caigudes de Barcelona i de Cardona. Tres membres de la família Sans hi van prendre part molt activa: Francesc, amb comandament amb el grau de tinent coronel, el seu germà Lluís, amb el grau de capità, i, finalment i ja durant el setge de Barcelona, el seu fill Ramon, també amb el grau de capità.

L'espectre dels acords del pacte d'Utrecht, que va posar fi oficialment a l'enfrontament entre la Gran Aliança de l'Haia i França (1713),

va influir notòriament en els moviments de tropes a Catalunya: les forces aliades que encara quedaven en territori català es van retirar. Sense cap consulta a les autoritats catalanes, el mariscal Guido de Starhemberg, cap de les tropes imperials, acordà amb el duc de Pòpuli, cap de l'exèrcit de Felip V, l'anomenat pacte de l'Hospitalet, que contemplava la cessió de les places que encara feient front a l'investida borbònica, com Castellciutat, Cardona, Barcelona i Mallorca. Precisament a Castellciutat, tocant a la Seu d'Urgell, hi resistia el general Josep Moragues, amb una tropa de miquelets, i altra gent reclutada en zones pirinenques. Francesc Sans, amb una companyia del regiment de la Diputació, va estar a les seves ordres, amb la missió de defensar els passos de frontera i evitar la infiltració de combatents francesos per aquella zona.

Francesc Sans va aconseguir, el novembre del 1713, i després de moltes penalitats, entrar en una Barcelona assetjada que encara resistia en el marc d'una guerra ja pràcticament decidida a favor de Felip V. A les ordres directes d'Antoni de Villarroel, comandant general de les forces defensores de Barcelona, però sota l'autoritat civil, va comptar amb la confiança del militar durant la dramàtica situació que s'havia de perllongar encara gairebé un any. És en aquest període, breu però molt intens per la duresa del setge, que va fer entrar en el seu regiment com a capità de granaders, i a les seves ordres, el seu fill i hereu Ramon Sans de Monrodon, de setze anys.

El primer destí militar de Francesc Sans dins del pla de defensa de Barcelona va ser el de comandant del castell de Montjuïc, el governador del qual era el coronel Pau Tohar. Així mateix, Sans va participar dels consells de guerra que mantingueren els comandaments militars i les autoritats civils de la ciutat. El 20 de juliol de 1714 li va correspondre acompanyar la bandera de Santa Eulàlia a la primera línia de batalla per animar els defensors i també li van manar deixar Montjuïc per entrar a organitzar la resistència de la ciutat, que patia nombroses desercions.

Va ser ascendit a general de batalla el 30 de juliol de 1714 pel seu valor i els seus esforços en la defensa de Barcelona i, entre els oficials a les seves ordres, s'hi trobaven Francesc Castellví i el seu propi fill, el capità de granaders Ramon Sans de Monrodon. Al començament

d'agost fou ferit al cap per una pedra al baluard del Portal Nou. Ja refet de l'impacte, a principis de setembre és destacat a la construcció d'una línia de defensa del Palau Reial al Portal de Mar. La zona que li havia estat assignada per a la seva defensa era el Pla de Palau.

Del respecte que Francesc Sans tenia per l'autoritat civil n'és un exemple el seu comportament en el darrer consell de guerra, quan convocà tots els caps sense la presència de Villarroel, ferit. El coronel Joan Francesc Ferrer va transmetre el parer de Villarroel de parlamentar amb l'enemic de cara a una rendició o capitulació honrosa. Alguns hi van estar d'acord, però el general Francesc Sans, juntament amb el general Josep Bellver, tot i trobar raonable la proposta, van exposar que ells no eren els qui havien de decidir, sinó les autoritats de la ciutat.

Cal destacar també que, en ocasió de la dimissió d'Antoni de Villarroel del càrrec de comandant suprem de les forces defensores de Barcelona, i del nomenament per part dels Comuns de la Verge de la Mercè com a generalíssima en substitució del militar, Francesc Sans figura entre els quatre generals que s'han de fer càrrec del comandament efectiu.

Al cap de poc, la ciutat és presa per les tropes del duc de Berwick, i una setmana més tard, capitula el castell de Cardona: la guerra s'ha acabat, comença la repressió.

El representant del rei, el marquès de Lede, va convocar el 22 de setembre els responsables militars de la defensa de Barcelona als quals el duc de Berwick havia donat paraula de respectar-los si es quedaven a la ciutat.

Un cop reunits, Lede els va fer empresonar en un vaixell de guerra francès que els portà a Alacant. A més, se'ls van embargar tots els béns.

Van ser repartits per diverses presons a Pamplona, la Corunya, Segòvia i Hondarribia. En aquest darrer presidi hi van anar a parar els Sans, pare i fill, Basset, Bellver, Llinàs i Bordas.

El conflicte d'Espanya contra la Quàdruple Aliança va obrar a favor dels militars catalans empresonats: la debilitat militar espanyola a la zona de Guipúscoa davant de l'atac de les tropes franceses va fer que les autoritats locals els prometessin millora de condicions si col·laboraven en la defensa. En lluitar els Sans i Llinàs contra els francesos, van acon-

seguir obtenir el perdó del rei per la seva participació a la defensa de Sant Sebastià i amb això la llibertat per retornar a Barcelona el desembre del 1719.

Van tenir seriosos problemes per portar una existència mínimament digna per tirar la família endavant. Per acabar d'enfonsar-los en la precarietat, el germà del general Sans, Ignasi Sans de Miquel, jurista de prestigi durant el regnat de l'Arxiduc, estigué molt malalt del 1724 al 1726, fins a la mort, i els va caldre fer moltes despeses, fins i tot empenyorar-se. Després de deixar tot el que tenia al seu fill Ramon, Francesc Sans va marxar a Viena, a l'exili, l'any 1727.

La situació dels exiliats a la cort imperial va rebre un cop molt dur per la pèrdua de Nàpols i Sicília, ja que molts d'ells tenien assignades les pensions als territoris italians i es van quedar sense rebre recursos quan van caure en mans borbòniques (1734), fet que va suposar la suspensió de totes les pensions i subsidis, a més del tancament del Consell d'Espanya i de totes les seves secretaries.

A Francesc Sans, d'entrada, li va costar molt aconseguir el reconeixement dels serveis prestats a l'emperador perquè algú, a la cort imperial, va fer córrer la veu que el general Sans i el seu fill van jurar fidelitat a Felip V per tal de ser alliberats del presidi d'Hondarribia. En diverses cartes demana al seu fill Ramon que li faci arribar a Viena la còpia d'un document expedit pel governador del presidi, en el sentit que només havien demanat alleujament de condemna, per tal de presentar-lo al marquès de Rialp, Ramon de Vilana-Perles, secretari d'Estat i cap del Consell d'Espanya, per mirar d'aconseguir així el reconeixement de tinent mariscal, que havia estat atorgat a alguns dels seus antics companys d'armes també exiliats a Viena, i una pensió de 400 florins.

La correspondència entre pare i fill revela un autèntic panorama de situacions difícils, sovint tràgiques, com la mort del gendre, el marquès de Tassis, i els problemes de la filla Getrudis, mare d'un noi, Miquel de Tassis i Sans, amb la família romana del marit per qüestions d'herència. Francesc Sans també manifesta el sentiment per la malaltia i la mort d'alguns dels seus antics companys d'armes, com ara el general Miquel Ramon i Tord i la pobresa amb què viuen ell i el seu fill Miquel.

L'hereu Ramon es va casar a Arenys de Munt l'agost del 1729 amb Maria Francisca de Sala. En principi va semblar un bon enllaç, negociat per familiars d'ambdós cònjuges, Jeroni Claresvalls de Miquel, cosí de Francesc Sans de Miquel, i Tiburci de Sala Santgenís, eclesiàstic, oncle de Maria Francisca, que havia estat casada prèviament amb Joan d'Albornós, unió anul·lada la primavera anterior. El seu enllaç, tot i ser una bona solució, no ho serà del tot, ja que els pares de Maria Francisca, i molt especialment la mare, exerciran un control sever sobre l'economia de Can Sala, segons es desprèn de la correspondència entre pare i fill.

Per al militar exiliat serà un motiu de gran alegria anar-se assabentant del naixement dels deu fills de Ramon Sans i Maria Francisca Sala: la continuïtat de la casa Sans està ben assegurada, encara que ell no els arribarà a conèixer mai.

Al final de la seva vida, Francesc Sans aconseguirà el que havia perseguit durant tant de temps en va: al començament del 1753 és nomenat tinent mariscal d'infanteria per Maria Teresa, filla de Carles VI, reina de Bohèmia i Hongria i emperadriu. Té ja vuitanta-sis anys i poca salut. Francesc Sans de Miquel i de Monrodon mor a Viena el 4 de gener de 1757, i és enterrat al cementiri de la parròquia de Maria Auxiliadora.

En certa manera, Francesc Sans, un home profundament religiós i respectuós de les tradicions, va aconseguir, no tan fàcilment com esperava però, el que havia anat a cercar a l'exili vienès: la reconstrucció del patrimoni familiar i la continuïtat de la nissaga, de la «casa» com ell l'anomena de forma reiterada en les seves cartes, un concepte que va més enllà dels familiars coetanis. La casa s'entenia com una mena de sedimentació generacional, que implicava una ascensió social constant i permanent, assimilada a un assentament del poder econòmic que s'havia vist truncat violentament a causa de la guerra, portant la família a una dispersió de cap manera volguda.

Els Sans i Sala aconseguiran redreçar el patrimoni familiar que tant va fer patir el seu avi durant tota la resta de segle XVIII, del XIX i fins entrat el XX, gràcies, com ja era habitual en aquells temps, a polítiques matrimonials força encertades, entre altres estratègies. Els Sans podran tornar a Barcelona i, fins i tot, ostentar-hi càrrecs públics.